

Predgovor bosanskom izdanju

Kao urednik ove edicije, i prevodilac knjige, nadovezaću se na posljednju rečenicu kolege R. Brintona. I mi ovdje u izdavačkoj kući Buybook, u Sarajevu, veoma smo sretni, i ponosni, postavši dijelom međunarodne inicijative koja je ovakvu knjigu omogućila širem čitateljstvu u svijetu.

Ubrzano širenje binarne tehnologije po svijetu fenomen je s kraja XX i početka XXI stoljeća, u ovom intenzitetu do sada nepoznat unutar civilizovanog čovječanstva. Danas se svi mi – osobito kao roditelji, nastavnici, i vaspitači – koji živimo i djelatni smo na Zemlji u prvoj četvrtini XXI stoljeća (broj 21 označava individualnu zrelost koju pojedinac zadobiva oko 21. godine, prošavši trima 7-godišnjim razvojnim periodima), koje je još jedna raskrsnica, ali od presudnog značaja, za daljnju evoluciju čovječanstva – vrijeme kada ono *kao cjelina* treba da zadobije odgovarajuću moralno-intelektualnu zrelost.

Snage protivljenja, uvijek aktivne unutar napredujuće evolucije, danas su izuzetno aktivne u svojim djelovanjima. Da bismo mogli biti dobrim roditeljima, uspješnim pedagogima i nastavnicima, neophodno je upoznati ove snage. Savremena antropozofski orijentisana duhovna nauka omogućava zainteresovanim pojedincima da zadobiju precizno znanje o tim silama koje koče evoluciju, i koje teže zadržati čovječanstvo u starim evolutivnim i kulturnim obrascima.

Jedan od načina kako snage koje se protive normalnom razvoju čovjeka i čovječanstva rade, jeste (zlo)upotreba binarne ili digitalne tehnologije, koja ide paralelno sa nekim drugim zloupotrebama civilizacijskih postignuća savremenog čovječanstva, posebno zapadnog. Jednu od najgorih takvih zloupotreba, na širokoj skali, imamo u različitim oblicima manipulacije ljudskom slobodom na koju je čovječanstvo, posebno evropsko, osobito ponosno nakon početka XX stoljeća.

Antropozofija, sa svojim praktičnim aplikacijama – na primjer, waldorfska pedagogija, biodinamička poljoprivreda, antropozofska medicina itd. – daje današnjim ljudima veoma upotrebljiv, moćan, alat uz pomoć kojeg se mogu nositi sa sve složenijim izazovima i iskušenjima koja stoje pred čovječanstvom kako ono zalazi u prvu trećinu XXI stoljeća. Tako, u BiH su pokrenute prve inicijative za ustanovljavanje biodinamičke poljoprivrede, dok u Sarajevu uspješno radi nekoliko waldorfskopedagoških ustanova.

Slobodan Žalica

Sarajevo, decembar 2019.

Uvod

Skoro svaki dan slušamo ili čitamo ponešto na temu digitalizacije, o njenom napredovanju u svijetu. Predviđa se da će u narednih 20 godina 60–70% zanimanja biti zamijenjeno elektronskim spravama ili robotima. Zato ne čudi da mnogi roditelji ovako razmišljaju: ovo je današnji svijet u kojem djeca odrastaju; zašto se ona odmah na početku ne bi upoznala s tim preovlađujućim tehnologijama, koristeći ih s mišlju-vodiljom: što se ranije započne tim će kasnije biti bolje? A, i zvanična pedagoška politike idu upravo u ovom smjeru.

Ono što se ovdje previđa jeste to, da tehnologije upravljane čovjekovom sviješću također snažno utječu na njen razvoj. Ovo ne predstavlja problem za starije adolescente i odrasle ljude ako se njihov mozak zdravo razvija u analognom (tj. realnom) svijetu – međutim, kod omladine, kada ovaj proces nije još završen, ovo je potpuno druga stvar. Zato se ovdje mora naglašeno upozoriti na prijeteću opasnost, a za to su posebno pozvane nauka, medicina i razvojna psihologija.

Rezultati mnogih istraživačkih studija, te opsežnih naknadnih analiza, ukazuju na popratna štetna djelovanja i opasnosti što dolaze od prerane digitalizacije u dječijim vrtićima i školama: usporavanje razvića prednjeg režnja mozga, te s njim povezanog nezavisnog mišljenja i tjelesnih upravljačkih sposobnosti, oštećenje očiju, sve lošije držanje tijela, gubitak empatije, zakazivanje u snazi verbalnog izražavanja, zavisnost od internetskih društvenih mreža, opasnost od robovanja lošim navikama – da ne spominjemo popratne posljedice, još uvijek nedovoljno sagledane, kakvo je elektrozaгуšenje nervnog sistema koji u djetinjstvu i adolescenciji reaguje znatno senzitivnije nego kasnije.

Trebamo osobito obratiti pozornost na činjenice, da istaknuti predvodnici informatičkih tehnologija kao što su Steve Jobs, Bill Gates i Jeff Bezos svojoj djeci ne dopuštaju pristup pametnim telefonima i sličnim napravama, te da, prema statistikama, djeca univerzitetskih profesora provode znatno manje vremena ispred ekrana nego ostatak populacije. Neurolozi koji su specijalizirali razvoj čovjeka, na primjer profesor Hüther, te ekonomski stručnjaci, na primjer McAfee koji vodi seminar digitalnog biznisa na Massachusetts Institute of Technology (MIT) u Cambridgeu, slažu se da će u budućnosti, u svijetu određenim informatičkim tehnologijama, ljudima nadasve trebati kreativnost, društvena kompetencija, te sposobnost da razmišljaju i djeluju na poduzetnički način.

Tako, kineski poduzetnik Jack Ma, koji je stvorio Alibabu, azijskog konkurenta Amazonu, ukazuje na ovu nepotrebnu utrku, rekavši na Svjetskom ekonomskom forumu u Davosu: "Umjesto što se zatrpavamo znanjima, kojima svaki kompjuter omogućava pristup samo pritiskom na dugme, škole bi trebale učiti djecu i omladinu moralnim vrijednostima, povjerenju, nezavisnom mišljenju, timskom radu, dajući više prostora kreativnim predmetima kao što su umjetnosti, kultura, muzika, sport." Međutim, ove stvaralačke i poduzetničke sposobnosti svoje razvojno utemeljenje imaju u realnom a ne u digitalnom svijetu! Trebamo uočiti taj paradoks – socijalne sposobnosti, kreativnost i imaginativno mišljenje... da bi se ovo razvijalo potrebna je neposredna interakcija sa ljudima, te razgovori sa drugima koji drukčije razmišljaju, a ne sa kompjuterom. Stoga, gdje je rješenje?

Sva ova znanja ne pomažu nam da uspješno organizujemo svakodnevni porodični život, unutar kojeg pametni telefon nije samo neizbježni saučesnik, već je često koska razdora. Ono što je potrebno jesu jasne informacije i praktični savjeti djeci i adolescentima, povezani sa njihovim uzrastom, kako bi se izbjegle moguće štete. To je cilj ove knjige koja sadrži jasne upute kako se odnositi prema digitalnim medijima. Ona pokazuje šta djeca i adolescenti trebaju kako bi na zdrav način zakoračili u doba medijskih tehnologija.

Zato su njeni autori različiti stručnjaci, eksperti za medije i pedagozi koji dolaze iz raznih organizacija, a što se vidi iz liste pomagača i sponzora ove knjige-priručnika. Ono što sve njih ujedinjuje jeste ljubav za mlade ljude, te velika odgovornost koju imaju prema njima. Naša je nada da će sve više djece i omladine u današnjem svijetu moći odrastati zdravo, tako da se na odgovarajući način suoče sa svojom digitalnom budućnošću, bivajući dorasli zadacima koji će pred njima iskrsavati u životu.

Dr. med. Michaela Glöckler
Dornach, septembar 2018.